

DARIUS BARONAS

ŽEMAIČIŲ KRIKŠTAS IR PIRMOSIOS PARAPINĖS BAŽNYČIOS: 1413–1417 M.*

Kalbėti apie Žemaičių Krikštą – tuo pačiu metu ir lengva, ir sunku. Lengva, nes mūsų pirmtakai šia tema jau nemažai rašę, todėl galima tiesiog kaip kokiam nykštukui imti ir pabandyti užkopti ant milžinų pečių ir papasakoti, kas matyti. Sunku, nes ne taip jau paprasta pasakyti ką nors naujo, ko anksčiau nebūtų aptarę ar pastebėję tokie dalyko žinovai kaip Janas Fijałekas, Juozas Jakštas, Marija Andziulytė-Ruginienė, Zenonas Ivinskis, Viktoras Gidžiūnas, Paulius Rabikauskas, Mečislovas Jučas, Grzegorz Błaszczyk ir kt.¹ Juo labiau sunku dar ir todėl, kad

* This paper was given as part of a research Project funded by EU Global Grant No. VP1-3.1-ŠMM-07-K-03-008.

¹ Jan Fijałek, „Uchrześcianienie Litwy przez Polskę i zachowanie w niej języka ludu“, in: *Polska i Litwa w dziejowym stosunku*, Warszawa etc.: Nakład Gebethnera i Wolffa, 1914, p. 70–118; Marija Andziulytė-Ruginienė, *Žemaičių christianizacijos pradžia*, Kaunas, 1937; Juozas Jakštas, „Šis tas dėl atskiuro Žemaičių krikšto“, in: *LKMA metraštis*, Roma, 1967, t. 3, p. 1–9; Viktoras Gidžiūnas, „Pirmieji bandymai krikštyti žemaičius. (Žemaičių krikšto 550 m. sukakties proga)“, in: *Karys*, Great Neck, 1967, Nr. 8, p. 225–232; Zenonas Ivinskis, „Žemaičių (Medininkų) vyskupijos įkūrimas (1417) ir jos reikšmė lietuvių tautai (1417–1967)“, in: *LKMA suvažiavimo darbai*, Roma, 1972, t. 7, p. 55–132; Paulius Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva: Istorija, hagiografija, šaltinių tyra*, sudarė Liudas Jovaiša, Vilnius: Aidai, 2002, p. 67–75; Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka od XV do początku XVII wieku. Uposażenie*, Poznań: Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1992; Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka od XV wieku do początku XVII wieku. Ustrój*, Poznań: Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1993; Mečislovas Jučas, *Krikščionybės kelias į Lietuvą: etapai ir problemos*, Vilnius: Baltos lankos, 2000, p. 70–83; Mečislovas Jučas, *Lietuvos parapijos XV–XVIII a.*, Vilnius: Aidai, 2007, p. 31–38. Pagrindinių XV–XXI a. pradžios istoriografinių tekstų rinktinę pateikia *Žemaičių krikštas: tyrimai ir refleksija*, sudarė Darius Baronas, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2013.

nėra didelių vilčių rasti naujų rašytinių istorijos šaltinių, kurie leistų aiškiau išvysti pirmuosius krikščioniškosios Žemaitijos žingsnius, todėl mes visi (istorikai) esame priversti dirbti iš esmės su tais pačiais šaltiniais, kurių dauguma buvo paskelbti ir į mokslinę apyvartą įvesti prieš šimtą ar ir daugiau metų. Maža to, turimi šaltiniai yra negausūs, dažnai lakoniški ir ne tik kad prieštaringi, bet dar ir sunkiai verifikuojami. Todėl neatitiktinai Błaszczykas, įvertindamas tokią padėtį, Žemaičių vyskupijos istorijos pradinį laikotarpį (iki XVI a. pirmosios pusės imtinai) vadina „tamsiaisiais amžiais“ (*okres ciemny*)². Nepaisant tokios padėties, manau, kad vis dėlto verta toliau aiškintis, kodėl Žemaičiai nebuvo pakrikštyti drauge su kitais lietuviais 1387 m., kokios buvo Vokiečių ordino nesėkmės christianizuojant žemaičius priežastys, kaip Žemaičių Krikštas buvo suvokiamas ir vertinamas tarptautinės politikos kontekste, kokią įtaką Krikštas turėjo pirmajai ir vėlesnėms žemaičių krikščionių kartoms. Antra vertus, reikia pabrėžti dar vieną dalyką. Nepaisant įvairiausių teorijų apie skirtingas diskursų rūšis, manau, kad prasmingai istoriją galime suvokti tik ją pasakodami. Tam būtinas naratyvas. Naratyvo galia istorijos suvokimui akivaizdi kad ir iš šio straipsnio temai artimo Jono Dlugošo. Jo „Analai“, parašyti XV a. antroje pusėje, buvo pirmasis istoriografinis kūrinys, kuriame palyginti išsamiai, ganėtinai vaizdžiai ir gana įtikinamai papasakota, kaip lietuviai ir žemaičiai buvo krikštijami, atitinkamai 1387 ir 1413 m. Ilgiems amžiams Dlugošo pasakojimas buvo tapęs paradigminiu ta prasme, kad jo struktūrą ir turinį vėlesnių kartų istorikai naudojo kaip pamatą ir faktinės medžiagos aruodą savo pačių pasakojimams apie Lietuvos ir Žemaitijos atvertimą į krikščionių tikėjimą. Mano manymu, tai buvo būdinga ne tik ankstyvųjų naujųjų laikų pragmatinei istoriografijai (Motiejui Strykovskiui, Albertui Vijūkui-Kojalavičiui)³, bet ir XIX–XX a. kritinei istoriografijai. Čia nėra reikalo detaliai aiškintis, kiek Dlugošo pasakojimu pasitikėjo ar nepasitikėjo pastarajai istoriografiniai paradigmai atstovaujantys tyrėjai, užteks pažymėti, kad dauguma jų

² Plg. Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka... Ustrój*, p. 5.

³ Plg. *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, (toliau – *BRMŠ*), sudarė Norbertas Vėlius, t. 2: *XVI amžius*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001, p. 566–567; Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Lietuvos istorija*, įvadą ir paaiškinimus parašė Juozas Jurginis, (ser. *Lituanistinė biblioteka*), Vilnius: Vaga, 1988, p. 384–388.

„Analuose“ išdėstytus faktus laikė iš esmės patikimais ir stengėsi juos patvirtinti ankstyvaisiais šaltiniais⁴. Tai aiškiai matyti, kai kalbama, pavyzdžiui, apie pirmąsias parapines bažnyčias Žemaitijoje: pirmiausia pristatomos Dlugošo žinios, o tik paskui jas bandoma verifikuoti kitų istorijos šaltinių duomenimis⁵. Taip darant paprastai nekreipiama dėmesio į tuos Dlugošo pasakojimo elementus, kuriuos tradiciniai istorikai laiko literatūrinės išmonės apraiškomis. Pastarųjų dalykų nagrinėjimas, mano nuomone, ne tik įdomus dėl savo erudicijos mankštinimo, bet ir naudingas, nes taip darydami galime geriau suvokti paties Dlugošo pasakojimo problemišumą⁶. Iš tikrųjų verta kelti klausimus, iš kur Dlugošas galėjo sužinoti, tarkime, apie Jogailos ir Vytauto kelionę į Žemaitijos gilumą 1413 m. rudenį, kas jam galėjo papasakoti apie pagonybės relikto naikinimą Žemaitijoje ir pan. Nors jau dabar aišku, kad po tokios analizės Dlugošo pasakojimas pasidarys ir mažiau skaidrus, ir sykiu mažiau patikimas (jei patikimumą vertiname pagal tai, kaip tekstas dera su buvusiu tikrove), to verta imtis, jei vis dar siekiame geriau pažinti mums rūpinamą epochą. Tokiu būdu mes galėsime kurti tokį pasakojimą, kuris, tikėkimės, ir patikimiau, ir galbūt geriau perteiks, kas tuo metu vyko Žemaitijoje ir kaip to meto įvykiai buvo vertinami tiek pagrindinių atlikėjų (pvz., krikštytojų), tiek pagrindinių stebėtojų (pvz., Konstanco bažnytinio susirinkimo tėvų). Tai būtina daryti, nes be pasakojimo istorija mums tampa tiesiog neprieinama. Tad šiame straipsnyje norėčiau dėmesį atkreipti į tris probleminius klausimus. 1. Kodėl Žemaitija nebuvo pakrikštyta 1387 m.? 2. Kas vyko Žemaitijoje apie 1413 m.? 3. Kokios buvo pirmųjų parapinių Žemaitijos bažnyčių atsiradimo aplinkybės?

KODĖL KRIKŠTYTOJAI NEIŽENGĖ Į ŽEMAITIJĄ 1387 M.?

Žemaitijos politinės ir socialinės istorijos tyrėjai dar ir mūsų laikais pažymi, kad iki šiol nėra aiškiai atsakyta į esminį klausimą, kodėl

⁴ Plg. Zenonas Ivinskis, *Lietuvos istorija. Iki Vytauto Didžiojo mirties*, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1978, p. 288, 348.

⁵ Plg. Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka... Ustrój*, p. 143.

⁶ Žr., pvz., Darius Baronas, „Žemaičių krikštas Jono Dlugošo kronikos šviesoje“, in: *Istorijos šaltinių tyrimai*, Vilnius, 2011, t. 3, p. 23–30.

Žemaičiai nebuvo pakrikštyti 1387 m.⁷ Nemažai istorikų aiškindamiesi, kodėl Jogaila 1387 m. koordinuodamas lietuvių pagonių krikštijimo akciją nepasirūpino tuo, kad misionieriai įžengtų ir į Žemaitiją, nurodo visų pirma politines priežastis. Vieni, kaip antai Juozas Jakštas, manė, kad žemaičiai buvo per daug politiškai savarankiški ir toks jų autonomiškumas buvo tapęs kliūtimi krikščioninimo akcijai, kurios Jogaila tuo metu tiesiog nesiryžo forsuoti⁸. Kitokią nuomonę reiškė Adolfas Šapoka, kuris manė, kad 1387 m. žymėjo ir Lietuvos, ir Žemaitijos Krikštą. Jis netgi pareiškė, kad „dvigubo Lietuvos krikšto prileidimas yra tik nesusipratimas, iššauktas tam tikrų ano meto politikos vadų manevrų ir mums įteigtas atitinkamų šaltinių, kuriuos istorikai per daug lengvai yra priėmę“⁹. Tokia radikali mintis remiasi neteisinga prielaida, esą Vilniaus vyskupija, nuo pat pradžių būdama „neapibrėžtų ribų vyskupija, žinoma, turėjo apimti visą valstybę“¹⁰. Kadangi nėra jokių nei vienalaikių, nei vėlesnių duomenų, kad Žemaitija kada nors būtų priklausiusi Vilniaus vyskupijai, tenka šią Šapokos nuomonę atidėti į šalį. Jos vertė tik tokia, kad skatino kritiškesnę požiūrį į Dluogošo pasakojimą, ir todėl buvo bandoma ieškoti naujų aiškinimo kelių.

Tiek Jakšto, tiek Šapokos nuostatos buvo nukreiptos į ankstesnių

⁷ Vytenis Almonaitis, *Žemaitijos politinė padėtis 1380–1410*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 1998, p. 8. Tą pačią problemą taip pat akcentavo Zenonas Ivinskis, „Žemaičių (Medininkų) vyskupijos įkūrimas“, p. 99. Pastarasis istorikas parėmė kitados Simo Sužiedėlio nurodytas tris priežastis, kodėl 1387 m. žemaičiai nebuvo pakrikštyti: 1) labiau prisirišę prie senojo tikėjimo; 2) didžiojo kunigaikščio valdžia Žemaitijoje silpna; 3) „daugiausia tam trukdė Vokiečių ordinas“. Plačiau apie tai žr. *Vytautas Didysis, 1350–1430*, redagavo Paulius Šležas, Kaunas: Sakalo bendrovės leidinys, 1930 (naujas leidimas: Vilnius, 1988), p. 101–102.

⁸ Žr., pvz., Juozas Jakštas, „Vokiečių ordinas ir Lietuva Vytenio ir Gedimino metu“, in: *Senovė*, Kaunas, 1935, t. 1, p. 141: „Būtų nesuprantama, dėl ko Žemaičiai nebuvo krikštijami drauge su Aukštaičiais ir neįtraukti į naujai sudarytą Lietuvos vyskupiją, jeigu jie būtų buvę esminga Lietuvos dalis.“ Taip pat žr. Juozas Jakštas, „Šis tas dėl atskiro Žemaičių krikšto“, p. 8: „Kai po Žalgirio mūšio Ordinas jau nebegalėjo kėsintis į Žemaičius, juose daugiau valdžios gavęs Vytautas galėjo imtis krikščionybės skiepijimo.“

⁹ Adolfas Šapoka, „Žemaičių krikšto prasmė“, in: *Naujoji Romuva*, Kaunas, 1937, Nr. 31–32, p. 585.

¹⁰ *Ibid.*, p. 586.

istorikų pernelyg tiesmukai reikštą mintį, esą Žemaitija dar 1382 m. Jogailos buvo perleista Ordinui, todėl Lietuvos valdovas (tas pats Jogaila) negalėjo rūpintis krikštu to krašto, kurio nevaldė. Kaip bebūtų keista, abi šios nuomonės iš dalies teisingos, bet manyčiau, kad jose akcentai sudėti ne visai tinkamai. Taip atsitiko todėl, kad šią problemą nagrinėję autoriai į krikštijimo akciją žvelgė iš valstybės politikos, arba, kiek kitaip pasakius, iš pasaulietinės valdžios perspektyvos, visai užmiršdami, kad čia pirmuoju smuiku griežė Katalikų Bažnyčia, kuri rėmėsi savo kanoais ir taisyklėmis, kurios ir nulemdavo, kaip ir kur turi būti steigiamos vyskupijos. Juk reikia brėžte pabrėžti, kad 1387 m. lietuvių krikštijimo akcija buvo glaudžiai susijusi, didžiąja dalimi persidengė su Vilniaus vyskupijos kūrimu, kuris kanoniškai buvo užbaigtas 1388 m., nors materialiniai pamatai vyskupijos egzistavimui buvo padėti metais anksčiau¹¹. Kiek užbėgant už akių galima pažymėti, kad panašiai ir Žemaitijos Krikšto esminiai įvykiai (1416–1417) persidengs su Medininkų vyskupijos steigimu. Tuo pačiu reikia akcentuoti dar vieną dalyką: jau nuo XIII a. bažnytinės jurisdikcijos požiūriu Žemaitija anaipol nebuvo „niekieno žemė“. Dalis jos teritorijos pateko į Kuršo vyskupijos teritorinių pretenzijų, kurios dar buvo reiškiamos net ir 1420 m., lauką¹². Pretenzijas į Žemaitiją nuo seno reiškė Vokiečių ordinas, o jas pagrįsti galėjo jam suteiktomis popiežių ir Šventosios Romos imperatorių privilegijomis. XIV a. pabaigoje, mūsų akimis žiūrint, jos gal ir buvo sensitelėjusios, bet to meto suinteresuotajai pusei šios privilegijos anaipol nebuvo praradusios savo teisinės galios. Teisinės galios nebuvo praradę ir Mindaugo žemių dovanojimo aktai, skirti Vokiečių ordinui¹³. Visai švieži buvo Jogailos ir Vytauto pažadai Ordinui perleisti Žemaitiją. Kaip matome, pretenzijos į Žemaitiją nebuvo šiaip sau iš piršto laužtos, jos buvo realiai galiojančios, turinčios teises pasekmes. Todėl man ir no-

¹¹ Plačiau apie tai žr. Jerzy Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*, Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, 1972.

¹² Žr., pvz., *Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis*, d. 1: (1416.II.13–1609. IV. 2), collegit Paulus Jatulis, (ser. *Fontes Historiae Lituaniae*, t. 3), Roma: Academia Litwana Catholica Scientiarum, 1984, Nr. 26, p. 60–61.

¹³ Juozas Jakštas, „Pavėluotas Lietuvos krikštas“, in: *LKMA suvažiavimo darbai*, Roma, 1969, t. 6, p. 183–184.

risi teigti, kad 1387 m. pradėtas Lietuvos Krikštas negalėjo apimti visos to meto etninės Lietuvos teritorijos, nes egzistavo tam tikros teisinės kliūtys. Evangelijos skelbimo ir Bažnyčios organizacijos kūrimo darbas galėjo vykti tik ten, kur Lietuvos valdovo valdžios nekvėstavo jokia kita tarptautiniu mastu pripažinta jėga. Nesunkiai galima įsivaizduoti tas teises komplikacijas, kurios būtų kilusios, jei Evangelijos platinimo įkarščiu užsidedę misionieriai būtų įžengę į Žemaitijos gilumą ir ten pradėję kurti bažnytinę organizaciją. Toks neapgalvotas žingsnis kaipmat būtų buvęs apskūstas Romos kurijai, ir vargu, ar Jogailos teisiškai abejotinos vertės argumentai būtų nusvėrę tuos kontrargumentus, kuriuos būtų pateikę Vokiečių ordinas. Kaip žinome, prireikė daug pastangų, daug išmonės ir pakankamai daug laiko, kol galiausiai pavyko įtikinti tiek Bažnyčios opinią, tiek patį Vokiečių ordiną leisti, kad Žemaitijos atvertimo į tikėjimą akciją vykdytų Lenkijos ir Lietuvos valdovai bei jų parinkti Lvovo ir Vilniaus vyskupai. Tai atsitiko praėjus trisdešimčiai metų po 1387 m. Lietuvos Krikšto, todėl Žemaitijos atvertimo į tikėjimą akciją visiškai pagrįstai galime laikyti Lietuvos Krikšto atbaiga, galutiniu sėkmingu akordu.

KAS VYKO 1413 METAIS?

Po Žalgirio pergalės, 1411 m. vasario 1 d., buvo sudaryta Torunės taika. Nors ji paprastai vertinama kaip nederanti prie Žalgirio pergalės masto (mat Žemaitija buvo pripažinta Jogailai ir Vytautui tik iki jų gyvos galvos), Torunės taikos sutartyje atsirado plyšys, leidęs Lenkijos ir Lietuvos valdovams pasireikšti kaip krikščionybės platintojams būtent Žemaitijoje – žemėje, kurios vieninteliais „krikštytojais“ kryžiuočiai norėjo būti pusantro šimto metų¹⁴. Torunės taikos sutartyje atsirado abipusiai išipareigojimai dėl krikščionių tikėjimo platinimo tose savo valdomose teritorijose, kur dar galėtų būti pagonijos likučių¹⁵. Tikėjimo

¹⁴ Plg. emociingą, patosu trykštantį pasakojimą: Jan Fijałek, „Uchrześcianienie Litwy“, p. 70–71.

¹⁵ *Codex diplomaticus Lithuaniae*, ed. Edvardus Raczynski, Vratislaviae: sumptibus Sigismundi Schletter, 1845, p. 131: „Item omnes incredulos in terris nostris constitutos ad hoc debemus tenere quod fidem assumant Christianam et pro ampliacione

platinimo rūpestis atsispindėjo ir 1413 m. tarp Lenkijos ir Lietuvos sudarytoje Horodlės sutartyje, turėjusioje sustiprinti abiejų šalių sąjungą ir bendradarbiavimą¹⁶. Tokio rūpesčio akivaizdžiu įrodymu turėjo tapti Jogailos ir Vytauto misijinė kelionė į Žemaitiją. Ją vaizdžiai aprašo Dlugošas iš karto po to, kai baigia dėstyti savo pasakojimą apie Horodlės uniją¹⁷. Anot Dlugošo, valdovai iš Kauno nuplaukė Nemunu pasroviui, o pasiekę Dubysos žiotis, toliau leidosi Žemaitijos gilumon. Tolesnius įvykius Dlugošas aprašo ypač vaizdžiai. Esą valdovai bus sukvieta „visus Žemaitijos žmones“ ir jiems paaiškina, kaip gėdinga žemaičiams laikytis pagonybės, kai visi kiti lietuviai jau seniai išpažįsta tikrąjį krikščionių tikėjimą. „Po to jie išgriovė stabmeldiškus aukurus, iškirto šventąsias girias ir atvyko prie labiausiai žemaičių garbinamos dievybės – ugnies, kurią, be jokios abejonės, laikė švenčiausia ir amžina. Apeigų žyniams be perstojo kurstant malkomis, ji kūrenosi už Nevėžio upės pačioje aukščiausios kalvos viršūnėje. Karalius Vladislovas, prisiartinęs prie bokšto, kuriame kūrenosi ta ugnis, jį padegė, o ugnį išžarstė ir užgesino.“¹⁸

Dlugošo pasakojimas rašytas praėjus pusei amžiaus nuo aprašomų įvykių ir, nesant nei patikimų šaltinių, nei aiškių liudininkų, per daug

fidei ecclesias construere, sacerdotes in eis locare et omnes errores paganicos evellere. Similiter magister et ordo tam in Prussia quam in Lyuonia incredulos ad fidem tenendam convertere tenebuntur“ (1411-02-01).

¹⁶ 1413 m. *Horodlės aktai (dokumentai ir tyrinėjimai) = Akty horodelskie z 1413 roku (dokumenty i studia)*, parengė / opracowali Jūratė Kiaupienė, Lidia Korczak, Piotr Rabiej, Edmundas Rimša, Jan Wroniszewski, Vilnius-Kraków: LII leidykla, 2013, p. 38–39: „ad laudem et honorem sui nominis et eiusdem fidei catholicae augmentum... pro christianae religionis incremento et bono statu et comodo terrarum nostrarum Lyttwanie predictarum... Ceterum omnes ecclesias terrarum Lyttwanie predictarum, tam cathedrales, quam collegiatas, parrochiales et conventuales, videlicet Wylnensem et ceteras in eis erectas, erigendas, fundatas et fundandas, in omnibus ipsarum libertatibus, immunitatibus, privilegiis, exempcionibus et consuetudinibus universis conservamus [...]“ (ištraukos iš Lk Jogailos ir Ldk Vytauto išduoto Lenkijos ir Lietuvos unijos dokumento, 1413-10-02).

¹⁷ Joannes Dlugossius, *Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae, liber undecimus (1413–1430)*, textum recensuit Danuta Turkowska, Varsaviae: Wydawnictwo naukowe PWN, 2000, p. 21–26.

¹⁸ BRMŠ, t. 1: *Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos*, sudarė Norbertas Vėlius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 580.

„gražus“, kad būtų tikras. Prisipažinsiu, kad taip manydamas pasijuntu lyg kokia balta varna, nes absoliuti dauguma tyrėjų, rašiusių apie Žemaičių Krikštą, iš esmės tik perpasakojo Dluogošo pasakojimą, nors kritiško nusiteikimo jo atžvilgiu kartais, tiesa, pasitaikydavo¹⁹. Man pačiam abejonės, ar apskritai būta tokios Jogailos ir Vytauto kelionės, pasėjo Rimvydas Petrauskas. Jo pastebėjimu, joks vienalaikis šaltinis nemini tokios kelionės: jos nemini nei Jogaila, nei Vytautas, nei Vokiečių ordino atstovai, kurie šiaip jau akylai stebėdavo įvykius Lietuvoje, ir juo labiau – Žemaitijoje. Tokios pastabos turi savo raciją²⁰. Iš tikrųjų apie Jogailos ir Vytauto kelionę tiesiogiai nekalba joks vienalaikis šaltinis. Net ir iš šiuo metu žinomų, šiaip jau ganėtinai išsamių Vokiečių ordino paliktų šaltinių nematyti, kad apie šiuos Dluogošo aprašytus įvykius būtų išlikusių kokios nors vienalaikių žinių²¹. Tokia tyła raiškiai kontrastuoja su tais pranešimais, kurie iš Vokiečių ordino pusės pasirodė tada, kai 1417 m. buvo įsteigta Medininkų (Žemaičių) vyskupija²². Kartu pėmus, šios aplinkybės byloja Dluogošo pasakojimo patikimumo nenaudai. Galbūt visas Dluogošo pasakojimas apie 1413 m. įvykius tėra pamaldī fikcija (*pia fraus*)? Vis dėlto vienalaikiuose istorijos šaltiniuose esama tam tikrų netiesioginių užuominų, kad 1413 m. rudenį Vytautas ir Jogaila kažką galėjo veikti Žemaitijoje krikščionybės platinimo naudai. Tuo

¹⁹ Plg., pvz., Jan Fijałek, *op. cit.*, p. 71; Marija Andziulytė-Ruginienė, *op. cit.*, p. 45; Zenonas Ivinskis, „Žemaičių (Medininkų) vyskupijos įkūrimas“, p. 72–73; Viktoras Gidžiūnas, *op. cit.*, p. 230–231; Juozas Jurginis, *Lietuvos krikštas: Feodalinės visuomenės socialinės ir kultūrinės raidos studija*, Vilnius: Mokslas, 1987, p. 170–172; Marian Banaszak, „Chrzest Żmudzi i jego reperkursje w Konstancji“, in: *Chrzest Litwy: geneza, przebieg, konsekwencje*, pod redakcją ks. Marka T. Zahajkiewicza, Lublin: Redakcja wydawnictw Katolickiego uniwersytetu lubelskiego, 1990, p. 64; Edvardas Gudavičius, *Lietuvos istorija*, t. 1: *Nuo seniausių laikų iki 1569 metų*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999, p. 225.

²⁰ Tiesa, savo abejonės dėl misijinės 1413 m. Jogailos ir Vytauto kelionės išsakė ir Adolfas Šapoka, tačiau tai padarė daugiau impulsyviai negu rimtai ir ramiai argumentuodamas (plg. Adolfas Šapoka, *op. cit.*, p. 586).

²¹ Taip pat plg. Viktoras Gidžiūnas, *op. cit.*, p. 231, išn. 60.

²² Plg. *Codex Mednicensis*, Nr. 12, p. 37–38 (1417-10-15, Ragainės komturō laiškas Vokiečių ordino didžiamam magistrui Mykolui Kūchmeisteriui); Nr. 22, p. 54–55 (1417-12-17, Livonijos ordino magistro Landerio Spanheimo laiškas Vokiečių ordino didžiamam magistrui Mykolui Kūchmeisteriui).

metu abu valdovai iš tiesų buvo Lietuvoje. Fijałekas, remdamas Dluogošo pasakojimo autentiškumą, nurodė, kad pastarojo pateikiama chronologija dera su kraštinėmis tam tikrų dokumentų datomis, iš kurių sužinome, kad 1413 m. spalio 25 d. Jogaila buvo Merkinėje, o jau 1413 m. lapkričio 19 d. abu valdovai, Jogaila ir Vytautas, jau tikrai buvo Trakuose²³. Siųsdamas laišką iš Merkinės, Jogaila Vokiečių ordino brolius informavo, kad artimiausiu metu jis ir Vytautas gyvens „mūsų Lietuvos žemėse“, po kurias keliaus, todėl ir pasiuntiniai turi būti nusiteikę vykti ten, kur tuo metu su savo dvaru valdovai bus apsistoję²⁴. Kaip matome, jei valdovai tikrai būtų išsiruošę į tokios svarbos misiją, kaip ją vaizduoja Dluogošas, vargu, ar Jogaila būtų visiškai nutylėjęs tikslesnę savo kelionės kryptį ir ar bent aptakiausiai žodžiais nebūtų paminėjęs, kokių tikslu ketina vykti Žemaitijon. Toks dalykas visai nebūtų komplikavęs santykių su kryžiuočiais. Žinoma, tokia argumentacija *ex silentio* beveik nieko neįrodo, vis dėlto vienalaikių šaltinių tylą apie Dluogošo vaizdžiai aprašytą 1413 m. misijinę kelionę verčia suklusti ir klausti, kodėl taip atsitiko. Galbūt Dluogošas teturėjo labai miglotų žinių apie tai, kad po Horodlės unijos sudarymo Jogaila ir Vytautas buvo Lietuvoje, o visą pasakojimą sukūrpė iš vėlesnių įvykių nuotrų ir savo knyginės erudicijos atsargų, visa tai praturtindamas kai kuriomis geografinėmis žiniomis apie Žemaitiją? Vėlesnių įvykių atgarsių įtaka Dluogošo pasakojimui apie įvykius Žemaitijoje 1413 m. visiškai akivaizdi iš to, kad jau tada Dluogošas priskyrė Jogailai Medininkų katedros įsteigimo ir pirmųjų parapinių bažnyčių pastatymo garbę²⁵, nors yra gerai žinoma, kad visa tai atsitiko vėliau. Beje, ir pats Dluogošas Medininkų katedros įsteigimą dar kartą aprašė minėdamas 1417 m. įvykius²⁶. Dluogošo knyginės eru-

²³ Jan Fijałek, *op. cit.*, p. 71. Taip pat žr. *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae, 1376–1430*, (toliau – *CEV*), collectus opera Antonii Prochaska, (ser. *Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia*, t. 6), Cracoviae: sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1882, Nr. 567, p. 271 (1413-11-23, Antonio Prochaskos perpasakota Balgos komtūro reliacija apie Prūsijos atstovų pasiuntinybę pas Jogailą ir Vytautą).

²⁴ *CEV*, Nr. 563, p. 269.

²⁵ Joannes Dlugossius, *op. cit.*, p. 24.

²⁶ *Ibid.*, p. 83–84.

dicijos atsargos gausiai pasireiškia jo pasažuose apie žemaičių pagonybę ir jų pagonišką gyvenimo būdą, bet kadangi šią temą jau esu palietęs, čia jos toliau negilinsiu²⁷. Visa tai verčia manyti, kad Dlugošo pasakojimas apie 1413 m. įvykius didžiąja dalimi yra literatūrinės kūrybos produktas, turėjęs jam didelę simbolinę reikšmę. Taigi, remiantis iki šio momento išdėstytais argumentais, galima teigti, kad Dlugošo pasakojimo autentiškumo labai byloja tik faktas, kad tuo metu Jogaila ir Vytautas iš tikrųjų buvo Lietuvoje. 1413 m. spalio pabaiga ir tų pačių metų lapkritis kaip tik buvo tas laiko tarpas, kai Jogaila ir Vytautas turėjo teorinę galimybę ištrūkti į Žemaitiją: Dlugošas nurodo, kad abiejų valdovų kelionė į Žemaitiją prasidėjo šv. Martyno dieną (lapkričio 11 d.). Kad ir kiek kartų minėta ir atpasakota ši kelionė, regis, iki šiol niekas detaliau nbandė nagrinėti galimų jos aplinkybių, nors apie keliavimo to meto Lietuvoje sąlygas esama ir tyrimų, ir gana vaizdžių pasakojimų iš ano meto šaltinių²⁸. Norint nagrinėti numanomą 1413 m. kelionę į Žemaitiją šiuo aspektu, reikėtų pirmiausia nuodugniai atlikti atskirą, specialų tyrimą. Tad čia tik pastebėsiu, kad tiek iš istorinių šaltinių, tiek iš geografinių sąlygų duotybės galima nesunkiai numanyti, kad plaukti Nemunu buvo vienas dalykas, o plaukti Dubysa – kitas. Net ir teigiant, kad prieš 600 metų Dubysa buvo žymiai vandeningesnė, kelionė ja prieš srovę, ir dar vėlyvą rudenį, būtų buvęs ekstrordinarus įvykis. Be to, dar reikia atkreipti dėmesį į tai, kad to meto Žemaitijos kelių infrastruktūra buvo žymiai prasčiau išvystyta negu likusios Lietuvos. Valdovai, keliaudami po savo valdas LDK branduolio žemėse, kartais galėdavo dienos tikslumu nurodyti, kur (kokiam dvare ar pilyje) ir kokią dieną apsistos²⁹.

²⁷ Darius Baronas, *op. cit.*, p. 26–28.

²⁸ Vaclovas Biržiška, „Kryžiuočių keliai į Lietuvą XIV a. (iš Wegeberichtų)“, in: *Praeitis*, Kaunas, 1930, t. 1, p. 1–53; Vytenis Almonaitis, *Vakarų Lietuva XIII–XV amžiuje*: Mokslinių straipsnių rinkinys, Kaunas: Keliautojo žinynas, 2013; Laimontas Karalius, „Tiltai, pervažiuojamieji perkolai, kamšos, pagrandos, mediniai grindiniai, pylimai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sausumos keliuose XVI a.“, in: *Lietuvos istorijos metraštis*, Vilnius, 2008, Nr. 1, p. 5–25.

²⁹ Žr., pvz., *CEV*, p. 362. Tomas Čelkis, „Keliais po viduramžių Lietuvą. I: XIII–XV a. pirmosios pusės sausumos kelių samprata“, in: *Lituanistica*, Vilnius, 2013, t. 59, Nr. 2, p. 61–76.

Žemaitijoje viso to nebuvo, todėl didžiai abejotina, kad per kokią savaitę Jogaila su Vytautu būtų spėję apkelti Žemaitiją ir nuveikti įstabius Dlugošo aprašytus darbus. Keliauti per Žemaitiją buvo įmanoma, bet tokią kelionę galima būtų prilyginti žygdarbiui: kaip kitaip paaiškinti tai, kad Vytautas, 1417 m. kažkuriam užsienio vyskupui rašydamas laišką apie Medininkų vyskupijos įsteigimą, rado reikalą pabrėžti, kad jis „pats nepatingėjo nuvykti į minėtą žemaičių žemę“³⁰? Atsiminkime, tuo metu ir proga buvo kur kas iškilmingesnė, ir laikas keliauti žymiai palankesnis, bet Vytautas vis vien raštu davė suprasti, kad jei reikalas nebūtų buvęs toks svarbus, jis būtų nesivarginęs keliauti Žemaitijon. Ir abu žemaičius krikštiję vyskupai kelionę per labai sunkiai peržengiamą žemaičių kraštą pažymėjo kaip dėmesio vertą dalyką savo ataskaitoje Konstanco bažnytiniam susirinkimui³¹. Tad, apibendrinant pastaruosius pastebėjimus, norisi teigti, kad labai abejotina, jog abu valdovai, Jogaila ir Vytautas, vėlyvą 1413 m. rudenį būtų leidęsi į Žemaitijos gilumą; juos taip toli „nusiuntė“, ko gero, ne kas kitas, kaip tik tas pats Dlugošas. Kaip matome, jeigu 1413 m. Lenkijos ir Lietuvos valdovų misijinė kelionė įvyko apskritai, ji buvo kur kas kuklesnio masto, negu būtų galima spręsti iš išpūdingai perteikto Dlugošo aprašymo. Bet kas gi vyko 1413 m. rudenį? Nejaugi nieko ypatinga? Vis dėlto esama vienos (tikėkimės, ne vienintelės ir ne paskutinės) pozityvios žinios. Mums rūpimu aspektu ypatinga svarba priklauso tai „Žemaičių skundo“ vietai, kurioje Konstanco bažnytiniame susirinkime apsilankę žemaičiai teigia, kad kai kurie iš jų priėmė krikščionių tikėjimą Jogailos ir Vytauto pastangų dėka. Išvardiję iš kryžiuočių patirtas skriaudas, žemaičiai taip bylojo: „Nepasitaikė nė vieno, kurį jie [t. y. kryžiuočiai] būtų pakrikštiję, išskyrus tuos, kuriuos pakrikštijo garsūs kunigaikščiai viešpačiai Vladislovas, Lenkijos karalius, ir Aleksandras, kitaip dar Vytautas, didysis Lietuvos kunigaikštis“³². Šią „Žemaičių skundo“ žinią vertinu kaip *svarbiausią argumentą*, rodantį, kad Jogaila ir Vytautas 1413 m. rudenį galėjo apsi-

³⁰ CEV, Nr. 744, p. 394 (po 1417 m. spalio 28 d.).

³¹ *Codex Mednicensis*, Nr. 18, p. 47 (iki 1417-11-30, pirmasis ataskaitos variantas); Nr. 19, p. 49 (iki 1417-11-30, antrasis ataskaitos variantas).

³² *Žemaičių krikštas*, p. 27.

lankyti Žemaitijoje ir pasirūpinti tuo, kad kai kurie žemaičiai priimtų krikštą. Tiesa, ir ką tik minėtą žinią galima interpretuoti įvairiai, bet rinkdamasis tarp galimų ir labiau tikėtinų versijų ir aiškinimų aš būčiau linkęs manyti, kad palankiausias metas, kada galėjo įvykti „Žemaičių skunde“ minimi įvykiai, kaip tik ir buvo 1413 m. ruduo, kai abu valdovai, Jogaila ir Vytautas, iš tikrųjų keliavo po „mūsų Lietuvos žemes“. Iš karto po Horodlės unijos sudarymo ir vis tebesitęsiant diplomatinėms kovoms su Vokiečių ordinu, abiem valdovams tikriausiai rūpėjo suburti patvaresnę savo šalininkų grupuotę („partiją“) Žemaitijoje. Krikštas tam buvo būtinas. Tad galimas daiktas, kad tarp Jogailos ir Vytauto šalininkų, kurie 1415–1416 m. apsilankė Konstance, buvo ir tokių žemaičių, kurie krikštą priėmė „Žemaičių skunde“ minimų įvykių dėka (tikriausiai kaip tik 1413 m.)³³. Kodėl ši kuklių apimčių akcija nesulaukė didesnio garso? Jeigu hipotezė apie visų pirma politiškai motyvuotą 1413 m. rudens abiejų valdovų akciją priimtina, galima nesunkiai suprasti, kodėl apie ją nebuvo plačiai ir garsiai skelbiama. Apie ją, ko gero, nieko nesuodė ir Balgos pilies komtūras, kuris 1413 m. lapkritį–gruodį su Lenkijos ir Lietuvos valdovais keliavo po Lietuvą, skųsdamasis ypač prastais keliais³⁴. Kadangi gana iškalbingi vėlesni šaltiniai, tokie kaip Dluogošo „Analai“, nėra pakankamai patikimi, o kur kas patikimesni vienalaikiai dokumentai yra ganėtinai skurdūs mums reikiamos informacijos, darosi suprantama, kodėl esame priversti formuluoti ir tokius teiginius, kuriems pagrįsti tiesioginių šaltinių duomenų neturime. Kartais tiesiog tenka iš šaltiniuose esančių užuominų pabandyti rekonstruoti visapusiškesnę vaizdą. Antra vertus, kai kurie kiti duomenys leidžia susidaryti konkretesnį įspūdį apie tai, kiek vis dėlto mažai istorinės tikrovės pėdsakų liko užfiksuota rašytiniuose šaltiniuose. Šia proga norėčiau atkreipti dėmesį į panemunėje, į vakarus nuo Veliuonos plytėjusį Venčio mišką, kurį pagonys laikė šventu. Jau 1413 m. dokumente, kuriame buvo aiškinamasi dėl galimų ribų tarp Lietuvos ir Vokiečių ordino valdų, šis miškas minimas kaip buvęs šventas anais, jau praėjusiais pagonybės

³³ Apie žemaičių delegacijos vizitą Konstance žr. Zenonas Ivinskis, „Žemaičių (Medininkų) vyskupijos įkūrimas“, p. 86–92; Marian Banaszak, *op. cit.*, p. 57–76.

³⁴ CEV, Nr. 567, p. 271 (1413-11-23, Antonio Prochaskos perpasakota Balgos komtūro reliacija apie Prūsijos atstovų pasiuntinybę pas Jogailą ir Vytautą).

laikais³⁵. Ši žinia suponuoja, kad jau Benedikto Makros misijos metu (1413 m.), kai dar visai nebuvo išibėgėjusi oficiali Žemaitijos krikščioninimo akcija, pagonybės laikai Lietuvos valdovų buvo traktuojami kaip praeitis, o „šventas miškas“ – kaip praeities reliktas, kaip prisiminimas. Kada Venčio miškas neteko savo šventumo statuso? Tikslaus atsakymo (kol kas?) neįmanoma duoti ir galime tik spėlioti. Galbūt čia pasidarbovo čekų misionierius Jeronimas Prahieškis? Galbūt tas miškas pagoniško kulto vieta nustojo būti dar seniau, kai Vokiečių ordinas prisiartinio pernelyg arti Nemuno (apie 1283 m.)? Kaip buvusi pagoniško kulto vieta Venčio miškas dar kartą minimas 1416 m. Vytauto laiškuose. Tų metų vasarą Vytautas rengėsi susitikti su Vokiečių ordino didžiuoju ir Livonijos krašto magistras. Tartasi dėl vietos. Kadangi Vytautui kelionė iki Skirsnemunės rodėsi per tolima, o didžiajam magistrui atkakti iki Dubysos žiočių savo ruožtu rodėsi nepraktiška, Vytautas pasiūlė susitikti netoli Veliunos, toje vietoje, kur kadaise buvo žemaičių šventas miškas vardu *Wentis*³⁶. Labiausiai tikėtina, kad tokia vieta susitikimui buvo pasirinkta Vytautui iš akies apskaičiavus ir spėjant, kiek kuris valdovas galės sau leisti pasivarginti pajudėdamas šiek tiek į priekį³⁷. Tačiau žinia apie pagoniško kulto vietą, jau senokai nustojusią savo kultinės reikšmės, turėjo būti iškalbinga to meto kontekste, kai Konstanco bažnytinis susirinkimas jau buvo paskyręs savo legatus žemaičiams krikštyti ir pati krikštijimo akcija buvo tik trumpo laiko klausimas. Dėl istorinių šaltinių trūkumo sunku pasakyti, kiek to meto Žemaitijoje buvo į Venčio mišką panašių vietų, kurios savo kultinės reikšmės jau buvo nustojusios iki oficialios Žemaičių krikštijimo akcijos pradžios³⁸. Drįstu manyti, kad

³⁵ *BRMŠ*, t. 1, p. 510–511.

³⁶ *CEV*, Nr. 639, p. 357: „das wir nedvenig der Weluna wol eine halbe weil, do etwenne Samaytischer heiliger walt gewest ist, Wentis genant“.

³⁷ Vytautas, kaip atrodo, neapsiriko ir jo pasiūlyta vieta susitikimui galiausiai tapo priimtina ir Vokiečių ordino didžiajam, ir Livonijos krašto magistras, nors abiem iš pradžių buvo iškilę rimtų kliūčių tokiai kelionei (žr. *CEV*, Nr. 690–698, p. 357–362).

³⁸ Įdomumo dėlei galima pastebėti, kad *Ventis* kaip Šemetų ir Kęsgailų gimiinių garbinama dievybė minimas Jono Lasickio pasakojime apie žemaičių dievus (žr. Vytautas Ališauskas, *Jono Lasickio pasakojimas apie žemaičių dievus: Tekstas ir komenta-*

tokių vietų galėjo būti ir daugiau. Todėl turbūt neatsitiktinai apie pagoniškojo kulto naikinimą nieko nekalbama nei Lvovo arkivyskupo Jono Žešoviečio ir Vilniaus vyskupo Petro Jastrebeco ataskaitose³⁹, nei Jogailos ar Vytauto laiškuose, kuriuose pasakojama apie 1417 m. misiją į Žemaičius ir Medininkų katedros įsteigimo aplinkybes. Panašu, kad viešasis pagoniškas kultas jau senokai turėjo būti gerokai išsikvėpęs. Kada, kaip ir kodėl taip nutiko, šiam tekstui yra pernelyg platūs klausimai. Tačiau jau dabar galima manyti, kad tokią padėtį lėmė keli veiksniai: Jogailos ir Vytauto pavyzdys, likusių lietuvių katalikiškas tikėjimas, misisionierių veikla ir krikščionys žemaičiai, kurių bent jau nuo XIV a. pabaigos tikrai buvo. Tokių duomenų visuma leidžia kvestionuoti ir mokslinėje, ir grožinėje literatūroje pasitaikančius įvaizdžius, esą žemaičiai buvo ypatin-gai, nepaprastai prisirišę prie savo dievų ir tikėjimų⁴⁰. XV a. pradžioje jie jau tikrai nebuvo užkietėję savo pagonybėje, todėl ir pati krikštijimo akcija praėjo taikiai, be rimtesnių politinio ir socialinio pobūdžio ekscesų.

PIRMOSIOS PARAPINĖS BAŽNYČIOS: 1417 METAI

Geriausiai į šią problematiką įsigilinęs Grzegorz Błaszczyk pas-žymi, kad Žemaitijos pirmųjų bažnyčių atsiradimo klausimas yra ypač sudėtingas ir sunkiai sprendžiamas⁴¹. Iš tikrųjų stebėtinas dalykas, kad

rai, (ser. *Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai*, t. 6), Vilnius: Aidai, 2012, p. 110: „Ventis Rekičiouum“. Pastarąją sąvoką tikriausiai reikėtų suprasti kaip „Rekučių giminės Ventį“.

³⁹ Tiesa, Konstanco susirinkimo legatų ataskaitos įvadinėje dalyje yra kalbama apie žemaičius, kurie garbino stabus ir jiems aukodavo aukas („ad populum gravem Samagiticum et gentem bellicosam, que Deum factorem suum non noverat, sed diis alienis ydolorumque sculptilibus a tempore, quo gentes esse ceperunt, sua libamina offerebant [...]“). Šioje ištraukoje atsispindi Senojo Testamento frazeologija, o „svetimų dievų“ (*diū aliēni*) paminėjimas verčia manyti, kad ką tik pacituota ištrauka yra parafrazė Pakartoto įstatymo knygos, kurioje gausu kalbos apie „svetimus dievus“, tad visa tai neturi nieko bendro su etnografinė „lauko tyrimų“ medžiaga. Plg. *Codex Medicensis*, Nr. 18, p. 47 (iki 1417-11-30, pirmasis ataskaitos variantas) ir Įst. 7.4, 11.16, 13.6, 13.13, 17.3, 28.36, 28.64, 29.26, 32.16.

⁴⁰ Plg., pvz., Jan Fijałek, *op. cit.*, p. 75; Marija Andziulytė-Ruginienė, *op. cit.*, p. 45; Zenonas Ivinskis, „Žemaičių (Medininkų) vyskupijos įkūrimas“, p. 99–100.

⁴¹ Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka... Ustrój*, p. 139.

Vokiečių ordinas, du kartus ilgėlesnį laiką valdęs Žemaitiją (1400–1401 ir 1405–1409 m.), nepasirūpino tuo, kad Žemaitijoje iškiltų bent viena bažnyčia. Jam kur kas labiau rūpėjo pilys ir malūnai, negu bažnyčios. Tuo nenorėčiau teigti, kad Ordinui visai nerūpėjo krikščionybės reikalas Žemaitijoje, bet panašu, kad naujai užvaldytą kraštą integruoti jis siekė visų pirma karinėmis ir ūkinėmis priemonėmis. Tokį Ordino apsileidimą ar tiesiog apsiskaičiavimą Konstanco bažnytiniame susirinkime mikliai išnaudojo lenkai, lietuviai ir žemaičiai, kaltinę Ordiną tuo, kad jam rūpi vien žemiška valdžia ir žemiškos gėrybės, bet ne žmonių sielų gelbėjimo užduotis⁴². Kalbant šiuolaikiniais terminais, Ordinas buvo kaltinamas supasaulėjimu. Su tokiais kaltinimais Ordinas, aišku, nesutiko, bet kaltinimus stipriau atremti jam argumentų pritrūko. Iš žemaičių kaltinimų ir kryžiuočių atsakymų matyti, kad kalbama apie dvi bendrijas, nenorinčias turėti nieko bendra. Tokiomis aplinkybėmis tampa suprantama, kodėl bažnyčios, kaip krikščionių bendruomenės susibūrimo vietos, statyba būtų beprasme, nes bažnyčią reikia ne tik pastatyti, bet ir išlaikyti. Šių dalykų dėstymas reikalingas tam, kad pirmųjų Žemaitijos bažnyčių fundavimo klausimą vertintume ne vien kaip jų pastatymo laiko ir vietos problemą, bet į ją pažvelgtume ir kaip į lokalinių krikščioniškų bendruomenių susibūrimo ir gyvavimo ženklą. Tai, kas buvo neįmanoma valdant Vokiečių ordinui, tapo įmanoma valdant Vytautui.

Atrodo, kad rimtai apie bažnyčias Žemaitijoje imta kalbėti tik 1416 m., kai Konstanco bažnytiniame susirinkime buvo nuspręsta siųsti į Žemaitiją susirinkimo įgaliotinius ir legatus, aprūpintus visais reikiamais įgaliojimais kurti Bažnyčios organizaciją neofitų žemaičių krašte⁴³.

⁴² *Žemaičių krikštas*, p. 23: „Mes tikėjome, kad minėti broliai yra Dievo siųsti, tačiau savo neišlavintu ir Kristaus tikėjime visiškai nepatyrusiu protu patyrėme, kad jiems niekas kitas nesvarbu, o tik pasaulio dalykai, apie dangiškus dalykus visiškai negalvoja, kad paskirti parodyti mums išganymo kelią ir pamokyti tikėjimo mokslo, rūpinasi mūsų atžvilgiu ieškoti ne tai, kas Dievo, o tai kas savo, ir stengiasi okupuoti mūsų žemes. Jiems svarbu ne nuolankumas, ne geranoriškumas, ne Dievo teisingumas, bet daugelis neteisybių ir ypač visokių blogybių šaknis gobšumas, kuris yra įstatymų pažeidimų tėvas, visokio kenkimo mokytojas, blogio nešėjas, nesantaikų šaltinis, visokių papiktinimų duobė“ *CEV*, p. 1019–1020 (1416 m., žemaičių skundas).

⁴³ *Codex Mednicensis*, Nr. 6, p. 27 (1416-08-02 Jogailos laiškas Konstanco susirinkimo tėvams).

Abu legatai, Lvovo arkivyskupas Jonas ir Vilniaus vyskupas Petras, savo pagrindinę misiją į Žemaičius pradėjo rugpjūčio gale ir ją tęsė beveik tris mėnesius. Mums rūpimu aspektu svarbiausias darbas buvo Medininkų katedros pastatymas, jos pašventinimas ir aprūpinimas nuolatinėmis pajamomis. Tam buvo skirtos lėšos ir iš Vytauto, ir iš Jogailos išdo⁴⁴. Tuo pat metu buvo renčiamas ir naujas gyvenamasis būstas vyskupui ir jo žmonėms⁴⁵. 1417 m. vasaros pabaigoje ir ankstyvą rudenį bažnyčios buvo statomos ir kitose Žemaitijos vietovėse. Deja, dauguma pačių ankstyviausių žinių apie jas yra labai nekonkrečios. Rašydami ataskaitą apie neįtikėtina sėkmingą savo misiją, abu legatai, Jonas ir Petras, pažymėjo, kad per tris mėnesius trukusią misiją jie aplankė ir savo akimis regėjo tiek bažnyčių, kiek buvo reikalinga ir įmanoma pastatyti šiame krašte. Bendras jų skaičius apibūdintas kaip ganėtinai didelis (*loca vero quam plura parrochialium ecclesiarum, tot quot in hac novella plantatione videbantur accomoda, sufficienter per sepe dictos principes erecta et dotata, conspeximus*). Vyskupų teigimu, pirmosios bažnyčios buvo pastatytos ir aprūpintos Jogailos ir Vytauto rūpesčiu⁴⁶. Vyskupai neparašė, kiek jų konkrečiai buvo ir kokiose vietovėse tos bažnyčios tuomet buvo pastatytos, bet kadangi jie Žemaitiją įsivaizdavo kaip labai platų kraštą, kuriame darbo į valias buvo trims mėnesiams, galima manyti, kad omenyje turėtas skaičius, viršijantis tradicines pirmąsias septynias, devynias ar dvylika bažnyčių⁴⁷. Galbūt jis buvo artimas stambesnių teritorinių vienetų skaičiui. Jeigu bažnyčių jau tada buvo pastatyta ne viena ir ne dvi, o gal net keliolika, gal prie to prisidėjo ir patys žemaičiai, nes sunku

⁴⁴ *Ibid.*, Nr. 15, p. 42–43 (1417-10-24); Nr. 16, p. 44–45 (po 1417-10-24). Plačiau apie tai žr. Zenonas Ivinskis, „Žemaičių (Medininkų) vyskupijos įkūrimas“, p. 92–95.

⁴⁵ *Ibid.*, Nr. 12, p. 38 (1417-10-15, Ragainės komtūro laiškas Vokiečių ordino didžiajam magistrui Mykolui Kūchmeisteriui): „und beseen auch wor das hus sine wonunge und sin wesen wirt haben [...]“.

⁴⁶ *Ibid.*, Nr. 18, p. 48 (iki 1417-11-30, pirmasis ataskaitos variantas).

⁴⁷ Tiesa, prieš kurią laiką buvo paskelbta mintis apie pirmąsias 20 parapijų, kurios neva buvo įsteigtos jau 1417 m., tačiau ji nėra pagrįsta konkrečių šaltinių analize (plg. Mečislovas Jučas, *Krikščionybės kelias į Lietuvą*, p. 80). Vėlesniame darbe teigiama, kad per visą XV a. Žemaitijoje būta tik 18 parapijų (žr. Mečislovas Jučas, *Lietuvos parapijos*, p. 35).

patikėti, kad visas su bažnytinės organizacijos steigimu susijusias išlaidas būtų dengę vien valdovai. Galbūt patys žemaičiai prisidėjo prie savo pirmųjų bažnyčių iškilimo ne vien maldomis, bet ir darbu, ir aukomis. Kalbant apie pirmąsias parapines Žemaitijos bažnyčias, taip pat vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad ir Vytautas 1417 m. laiške anoniminiam vyskupui minėjo, kad parapinės bažnyčios buvo pastatytos „įvairiose“ (*undique*) Žemaitijos vietose⁴⁸. Pasakymas nekonkretus, bet jis stiprina mano įtarimą, kad tuo metu Žemaitijoje buvo pastatyta daugiau negu tradiciškai minimos septynios pirmosios bažnyčios.

Kaip matome, ką tik pristatytos žinios apie pirmąsias Žemaitijos parapines bažnyčias yra nekonkrečios, bet jas aiškiai galima sieti su 1417 m. vasaros pabaigos ir rudens misijine kelione. Kadangi, mano supratimu, mokslininkai nepakankamai rimtai vertino ką tik cituotus vienalaikius naratyvinius (bet ne griežtai dokumentinius) šaltinius, gana dažnai galima aptikti tokias mintis, kad daugumos pirmųjų parapinių bažnyčių atsiradimo laiko nustatyti arba negalima visai, arba, jei ir galima, tai tik apytiksliai⁴⁹. Toks prieštaravimas tarp istorinės medžiagos ir istoriografinių teiginių atsirado iš dalies todėl, kad ši problema pernelyg siaurai buvo susieta su pirmųjų dokumentinių žinių apie vieną ar kitą parapiją pasirodymu arba išlikimu. Pagrindinė problema – ne kada atsirado pirmosios parapinės bažnyčios, bet kur ir kiek jų buvo pastatyta 1417 m. Manau, kad su ta pačia problema jau XV a. II pusėje susidūrė ir Dlugošas. Mano manymu, Dlugošo „Analuose“ nėra jokių pėdsakų, kurie liudytų, kad jis disponavo kokiais nors dokumentiniais šaltiniais apie pirmąsias Žemaitijos parapijas. Reikia pabrėžti, kad jis niekur nėra tiksliai pasakęs, kiek ir kur pirmųjų parapinių bažnyčių buvo įsteigta, tačiau pateikė tam tikrus duomenis ar apmatius, kurie vėlesniems istorikams (pradedant Strykovskiu) leido pirmąsias parapines bažnyčias susieti su konkrečiomis Žemaitijos vietovėmis. Dlugošas manė, kad tuo

⁴⁸ *Codex Mednicensis*, Nr. 17, p. 46 (po 1417-10-24).

⁴⁹ Plg. Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka... Ustrój*, p. 143; Zenonas Ivinskis, „Žemaičių (Medininkų) vyskupijos įkūrimas“, p. 98–99. Savo laiku dar Ivinskis pastebėjo, kad Žemaitijos christianizaciją specialiai tyrusi Andziulytė-Ruginienė pirmųjų parapinių Žemaitijos bažnyčių klausimui skyrė mažokai dėmesio. Plg. *ibid.*, p. 98; Marija Andziulytė-Ruginienė, *op. cit.*, p. 73.

metu Žemaitija buvo suskirstyta į keletą sričių, iš kurių septynias jis konkrečiai įvardino: 1) Ariogala, 2) Raseiniai, 3) Medininkai, 4) Kražiai, 5) Viduklė, 6) Veliuona ir 7) Kaltinėnai. Šios Dluogošo žinios gerai dera su 1390 m. taikos tarp kryžiuočių ir žemaičių sutartimi, iš kurios sužinome, kad tuo metu Žemaitijoje svarbiausios buvo šios žemės: Medininkai, Kaltinėnai, Knituva, Kražiai, Viduklė, Raseiniai, Ariogala⁵⁰. Kiek tolesnėje savo „Analų“ vietoje Dluogošas teigė, kad Jogaila 1417 m. Žemaitijoje fundavo dvylika parapiinių bažnyčių, pagal tai, kiek tuo metu Žemaitijoje buvo pavietų⁵¹. Kaip savo laiku pastebėjo Fijałekas, skaičius dvylika čia turi simbolinę vertę, tad jį ir reikėtų traktuoti kaip užuominą apie apaštalų pavyzdžiu sekusius lenkų kunigus⁵². Pirmasis istorikas, kuris konkrečius Dluogošo duomenis apie svarbiausias Žemaitijos žemes susiejo su pirmosiomis žiniomis apie parapines bažnyčias, buvo Strykovskis. Jis Dluogošo pateiktas žinias kūrybingai perdirbo, nurodydamas, kad pirmąsias parapines bažnyčias Žemaitijoje įsteigė Vytautas⁵³. Strykovskis išvardino Dluogošo nurodytus pavietus kaip vietas, kur Žemaitijoje iškilo pirmosios parapinės bažnyčios, pridėdamas Cetrą ir Luokę. Tiek Dluogošas, tiek Strykovskis vadovavosi sveika logika, manydami, kad pirmosios parapinės bažnyčios turėjo atsirasti svarbiausiuose Žemaitijos teritoriniuose junginiuose. Tad galima pritarti historiografinėi nuomonei, jog iš tikrųjų labiausiai tikėtina, kad pirmosios parapinės bažnyčios Žemaitijoje buvo pastatytos būtent Ariogaloje, Raseiniuose, Kražiuose, Viduklėje, Veliuonoje ir Kaltinėnuose, o katedrinė bažnyčia – Medininkuose. Čia pat pastebėtina, kad šių šešių parapiinių bažnyčių skaičius sutampa su pirmųjų Medininkų katedros kanauninkų skaičiumi. Galimas daiktas, šios parapinės bažnyčios buvo kaip tik tos, kuriose klebonų pareigas ėjo naujai įsteigtos vyskupijos

⁵⁰ CEV, Nr. 67, p. 23–24 (1390-05-26).

⁵¹ Joannes Dlugossius, *op. cit.*, p. 83–84: „Wladislaus insuper Polonie rex fundat et dotat pro ea vice duodecim parochiales ecclesias in Samagicia iuxta numerum districtuum [...]. Duodecim insuper sacerdotibus, omnibus natione Polonis, zelum pro amplitudine fidei habentibus duodecim parochiales ecclesiae Samagice commisse [...]“.

⁵² Jan Fijałek, *op. cit.*, p. 102–103, išn. 2.

⁵³ BRMS, t. 2, p. 567.

kanauninkai⁵⁴. Tuo pačiu reikia pažymėti, kad po 1417 m. misijos Žemaitijoje atsirado ne tik kanauninkai, bet ir eiliniai dieceziniai kunigai. 1417 m. Vytauto laiške anonimiam vyskupui pažymėta, kad, be vyskupo ir kanauninkų, jis pasirūpino tuo, kad kunigai būtų įkurdinti po visą kraštą⁵⁵. Abiejų vyskupų, Jono ir Petro, ataskaitoje Konstanco susirinkimui pažymėta, kad, be vyskupo ir kanauninkų, prie parapinių bažnyčių buvo gerai aprūpinti ir įkurdinti taip pat ir dieceziniai kunigai. Vokiečių ordino šaltiniuose taip pat kalbama apie tuo metu Žemaitijoje įsikūrusią trijų rangų dvasininkiją – vyskupą, kanauninkus ir kunigus⁵⁶. Iš šių duomenų plauktų tokia prielaida: galimas daiktas, kad ankstyviausiose naratyviniuose šaltiniuose minimus eilinius diecezinius kunigus ir parapines bažnyčias reikėtų pridėti prie pirmųjų šešių bažnyčių, kurių bendra seka išvedama iš Dlugošo „Analų“. Tiesa, tai pasakius iš karto susiduriama su sunkumais, nes nėra žinomas net apytikslis pirmųjų Žemaitijoje įsikūrusių kunigų skaičius, tiksliai nežinome, ir kur stovėjo tos pirmosios bažnyčios, kurios galėtų papildyti tikėtiną pirmųjų septynių bažnyčių (įskaitant Medininkų katedrą) skaičių.

Vis dėlto padėtis nėra visiškai beviltiška. Šioje vietoje galima būtų užsiminti apie Varnių parapinę Šv. Aleksandro bažnyčią – dedikuotą Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto dangiškajam globėjui. Pastaroji aplinkybė leistų manyti, kad šią bažnyčią fundavo Vytautas, tai jis galėjo padaryti 1417 m.⁵⁷ arba vėliau. Nors Vytauto laikų duomenų apie šią bažnyčią nėra, netenka abejoti, kad ji iškilo XV a.⁵⁸ Mums rūpimu klausimu gana svarbus ir dokumentiškai patikimas yra 1421 m. birželio 22 d. Vytauto aktas, kuriuo jis žemės valdomis ir valstiečių ūkiais apdovanojo Žemaičių vyskupą Motiejų ir kapitulos narius⁵⁹. Nagrinėjant

⁵⁴ Tokią prielaidą suformulavo: Jan Fijałek, *op. cit.*, p. 102–103, išn. 2.

⁵⁵ *Codex Mednicensis*, Nr. 17, p. 46 (po 1417-10-24).

⁵⁶ *Ibid.*, Nr. 22, p. 54 (1417-12-17, Livonijos ordino magistro Landerio Spanheimo laiškas Vokiečių ordino didžiajam magistrui Mykolui Kūchmeisteriui).

⁵⁷ Plg. Motiejus Valančius, *Raštai*, parengė Birutė Vanagienė, įvadas ir paaiškinimai Vytauto Merkio, (ser. *Lituanistinė biblioteka*), t. 2, Vilnius: Vaga, 1972, p. 54.

⁵⁸ Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka... Ustrój*, p. 144.

⁵⁹ *Codex Mednicensis*, Nr. 29, p. 66–67.

pirmųjų parapinių bažnyčių Žemaitijoje klausimą, šis dokumentas svarbus tuo, kad jis žymi antrąją Bažnyčios įsikūrimo (įsitvirtinimo) etapą. Pirmaisiais Medininkų vyskupijos metais Vytautas ir Jogaila vyskupui, kanauninkams ir kunigams išlaikyti skyrė pajamas iš savo išdo⁶⁰. Toks skyrimas buvo suprantamas kaip laikina priemonė, nes manyta, kad netrukus ateis toks metas, kai mokesčius ir pajamas galės generuoti pati Žemaitija. Taip netrukus ir atsitiko. Žemaičių vyskupijai skiriant vietinius pajamų šaltinius, siekta sukurti stabilesnę pagrindą dar visai neseniai pastatytoms bažnyčioms. Tai geriausiai matyti iš Medininkų apylinkėse vyskupui ir kanauninkams suteiktų valdų: Viržuvėnai, Maivėnai, Krakės, „žmonės, vadinti Varniais“. Toliau dalis minimų vietovių sutampa su svarbiausiais Žemaitijos teritoriniais junginiais ir iš dalies – su pirmųjų Žemaitijos parapinių bažnyčių sąrašu, kuris, kaip įprasta, rekonstruojamas pagal Dlugošo „Analuose“ pateiktus duomenis. Tai Kaltinėnai, Kražiai, Viduklė, Raseiniai. Šiose srityse vyskupui perleista po dešimt valstiečių tarnybų. Manychiau, čia tiktų pagal analogiją padaryta išvada: kaip Medininkų apylinkėse pajamų šaltiniai buvo visų pirma skirti vyskupui ir jo bažnyčiai išlaikyti, taip ir šių valstiečių tarnybos buvo skirtos išlaikyti visų pirma Kaltinėnų, Kražių, Viduklės ir Raseinių kunigus ir jų bažnyčias, nors jos ir vėlesniais laikais priklausė vyskupo stalo valdoms. Nagrinėdamas pirmųjų Žemaitijos bažnyčių atsiradimo klausimą, tokius Vytauto akto duomenis vertinu kaip kur kas autentiškesnę ir patikimesnę liudijimą negu Dlugošo pasakojimas apie pirmąsias septynias Žemaitijos bažnyčias. Būtent Vytauto aktas galėtų paremti Dlugošo pasakojimą, suteikdamas papildomų argumentų jo tikroviškumo naudai. Dar norėčiau atkreipti dėmesį į Veliuonos bažnyčią. Pirmoji bažnyčia Veliuonoje buvo pastatyta 1417 m. Jos egzistavimą paliudija Jono Posilgės kronikos duomenys⁶¹. Nepaisant to, literatūroje

⁶⁰ Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka... Ustrój*, p. 19.

⁶¹ „Johann von Posilge Fortsetzung“, ed. Ernst Strehlke, in: *Scriptores rerum Prussicarum*, t. 3, Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1866, p. 376: „In desim jare [1418 – D. B.] lys herczog Wythaud weder buwin eyne kirche zcu Welunen, und wolde sich yo bewysin, das sin schult nicht were, das sich dy Sameythin also hattin bewiset und erin bischoff vortrebin; und lys dy kirche dornoch wyen den bischoff von der Wille, als man den tag hilt noch senthe Michils tag, den gestin, dy do worin, zcu angesichte, das man yo von yn sagin solde, das sy gute cristin werin, yn andern landin.“

kartais nurodoma, kad ji buvo įsteigta tik 1421 m.⁶² Taip atsitinka tada, kai remiamasi vien Vytauto fundacinės privilegijos tekstu, iš kurio iš tikrųjų atrodo, kad jame kalbama apie visai naujos bažnyčios įsteigimą Veliuonoje⁶³. Tačiau gretinant kitus duomenis darytina kitokia išvada, kuri savo ruožtu bus panaši į ką tik kitų bažnyčių atžvilgiu padarytą: 1417 m. pastatyta Veliuonos bažnyčia iš pradžių buvo išlaikoma iš valdovo išdo pajamų, o 1421 m. įgavo patogesnę vietinį pajamų šaltinį. Veliuonos pavyzdys įdomus ir pamokantis tuo, kad rodo, jog ne visada fundacinės privilegijos išdavimo data sutampa su pirmosios bažnyčios pastatymo data. Apibendrinant šiuos svarstymus, galima padaryti bendrą išvadą, kad 1421 m. žymėjo metą, kai Žemaičių vyskupijai ir pirmosioms parapiinėms bažnyčioms buvo parūpinti stabilesni ir patogesni vietiniai pajamų šaltiniai.

Toks bendras vaizdas susidaro panagrinėjus ir aptarus tuos šaltinius, kurie šiandien atrodo ir geriausi, ir mažiausiai komplikuoti. Gali būti, kad ateityje į mokslinio diskurso paviršių iškils papildomų žinių apie pirmąsias parapines Žemaitijos bažnyčias ir kunigus. Reikia tikėtis, kad Lietuvos archeologams ateityje nusišypsos laimė ir jie aptiks bent kokius nors pirmųjų bažnyčių pėdsakus. Tokią viltį stiprina nuojauta, kad 1417 m. buvo pastatyta daugiau bažnyčių, negu atrodo iš Dluogošo ar Strykovskio pasakojimų.

Tokių tikėtinų radinių tikimybė kol kas lieka atvira, todėl pabaigai norėčiau pateikti du galimus scenarijus: vieną optimistinį, kitą – pesimistinį. XX a. viduryje Yeaveringo vietovėje anglų archeologams pavyko aptikti Nortumbrijos karaliaus Edvino dvaro komplekso liekanas, kurio apylinkėse kadaise vyko masinis tenykštės karalystės gyventojų krikštas. Čia rasta vieta ir rekonstruota dvaro menė, kur apie 627 m. vyko debatai dėl krikšto (vaizdžiai aprašyti kronikininko šv. Bedos Garbingojo)⁶⁴. Kaip matome, liekanos žemėje, matomos iš aeronuotraumų, net ir po daugiau kaip tūkstančio metų gali leisti atrasti tai, kas kažkur kadaise

⁶² Marija Andziulytė-Ruginienė, *op. cit.*, p. 73.

⁶³ *Codex Mednicensis*, Nr. 30, p. 68–69.

⁶⁴ Richard Fletcher, *The Conversion of Europe: from Paganism to Christianity*, London: Fontana Press, 1998, p. 13.

stovėjo. Antra vertus, nemažai ankstyvųjų viduramžių Anglijos bažnyčių pasislėpė po vėlyvesnių laikų gotikinėmis katedromis – tokią kainą jos sumokėjo už tai, kad buvo tiesioginės pastarųjų pirmtakės⁶⁵. Todėl jų liekanas galima atrasti tik atsitiktinai arba ir visai neatrasti. Tas pat galioja ir pirmosioms Žemaitijos bažnyčioms.

Taigi apibendrinant galima teigti keletą dalykų:

1. Dluogošo pasakojimas apie Jogailos ir jo palydovų misijinę veiklą Žemaičiuose 1413 m. rudenį yra didžiai problemiškas. Tai ne tiek realiai nutikusių įvykių atpasakojimas, kiek simbolinis pranešimas apie tai, kaip Žemaitijoje buvo įveikta pagonybė ir įvestas krikščionių tikėjimas.

2. Iš vienašališkų šaltinių kol kas tik „Žemaičių skunde“ esanti informacija pateikia svariausią užuominą, kad Jogaila ir Vytautas 1413 m. rudenį iš tikrųjų galėjo imtis tam tikrų christianizacinių veiksmų žemaičių atžvilgiu. Mažiau svarbi, bet vis dėlto reikšminga yra informacija, liudijanti, kad abu šie valdovai tuo metu buvo Lietuvoje.

3. Tiriant vienašališkus šaltinius, atrodo, galima daryti atsargią prielaidą, jog 1413 m. rudenį Jogaila ir Vytautas pasirūpino tuo, kad kai kurie Žemaitijos bajorai priimtų krikštą, kuris buvo reikalingas siekiant užtikrinti glaudesnę Lenkijos ir Lietuvos valdovų bendradarbiavimą su šio krašto diduomene. Tai buvo visų pirma politinė akcija, kuri savo laiku nebuvo skirta plačiam viešinimui.

4. Jeigu „istoriografinis faktas“ apie Jogailos ir Vytauto kelionę į Žemaitiją 1413 m. rudenį apskritai išlaikys kritinio nagrinėjimo išbandymą, gali paaiškėti, kad valdovų kelionė bus siekusi tik Žemaitijos pakraštį. Šiuo metu šių eilučių autoriui atrodo, kad ši Jogailos ir Vytauto kelionė galėjo siekti tik panemunę, galbūt Veliuoną ir jos apylinkes, nes iš visų Žemaitijos sričių tik panemunę galima priskirti prie tuo metu Lietuvos valdovų gerai įsisavintų keliavimo traktų.

5. Pirmosios bažnyčios Žemaitijoje imtos statyti 1417 m., kai vyko Lvovo arkivyskupo Jono ir Vilniaus vyskupo Petro vadovaujama krikščionijos akcija. Katedros bažnyčia buvo įsteigta Medininkuose, o pirmosios

⁶⁵ Peter Brown, *The Rise of Western Christendom: Triumph and diversity, A. D. 200–1000*, Oxford: Blackwell publishing, 2004 (antras leidimas), p. 30.

parapinės Žemaitijos bažnyčios, labiausiai tikėtina, buvo įsteigtos svarbiausių žemių centruose: Ariogaloje, Raseiniuose, Kražiuose, Viduklėje, Veliuonoje ir Kaltinėnuose.

6. Galimas daiktas, kad 1417 m. bažnyčių galėjo būti pastatyta daugiau negu tradiciškai minimos septynios ar devynios pirmosios. Dėl duomenų trūkumo jų vietovių (jau nekalbant apie konkrečias vietas) kol kas negalima identifikuoti, tačiau panašu, kad jos buvo įkurtos svarbiausiuose Žemaitijos teritoriniuose junginiuose, vietose, kur tuo metu telkėsi Žemaitijos gyventojai.

7. Pirmosios 1417 m. pastatytos bažnyčios buvo išlaikomos iš valdovų (Vytauto ir Jogailos) išdo, o maždaug nuo 1421 m. joms buvo parūpinti stabilesni ir patogesni vietiniai pajamų šaltiniai.